

CHARAKTERYSTYKA NAJCZĘSTSZYCH WAD WYMOWY

Czynniki wywołujące zaburzenia mowy są różne. Dzieli się je na endogenne (wewnątrzpochodne) i egzogenne (zewnątrzpochodne). Bez względu na wiek pojawienia się, wszystkie zaburzenia negatywnie wpływają na kształtowanie się osobowości dziecka, a szczególnie na rozwój kontaktów społecznych. Prawie wszystkie dzieci z zaburzeniami mowy mają kłopoty w nauce w zakresie czytania i pisania.

Klasyfikacja zaburzeń mowy

1. Kłopoty artykulacyjne wynikające z naśladownictwa złego wzoru mowy, nieprawidłowe nawyki utrwalone w okresie kształtowania się mowy (dyslalie): seplenie, reranie, nieprawidłowe wymawianie głosek k, g, nosowanie.
2. Opóźnienie rozwoju słowno – pojęciowego: ubogi słownik dziecka, mało mówi i trudno nawiązuje kontakty, nie rozumie wielu pojęć, trudności w analizie słuchowej.
3. Brak dźwięczności w realizacji głosek dźwięcznych, wynikające z zaburzeń słuchu fonematycznego (fonemowego).
4. Zniekształcenie niektórych głosek, spowodowane niedosłuchem.
5. Jąkanie wynikające z różnych przyczyn np. koordynacji narządów: oddechowego, fonacyjnego i artykulacyjnego.

Wady wymowy najczęściej występujące:

SEPLENIENIE – to nieprawidłowa wymowa głosek szeregów: syczącego (s, z, c, dz), szumiącego (sz, ż, cz, dż) i ciszącego (ś, ź, ć, dź). Najczęściej spotykamy wadliwą realizację głosek sz, ż, cz, dż, które wymawiane są jak s, z, c, dz lub ś, ź, ć, dź jak sz, ż, cz, dż. Zdarza się, że są opuszczane lub zastępowane przez inną głoskę np. c – s, c – t, z – d, cz – t, sz – h

Rodzaje seplienia:

- seplenie międzyzębowe – polega ono na tym, że przy wymowie głosek s, z, c, dz język wsuwa się między zęby, brak zwarcia zębów. Brzmienie głosek jest tępe.
- seplenie boczne – charakteryzuje się nieprzyjemnym brzmieniem, a artykulacja polega na niesymetrycznym ułożeniu całego języka. Szczelina nie tworzy się wzdłuż linii środkowej języka, lecz z boku. Układ warg jest nieprawidłowy, rozchylają się one w miejscu przechodzenia powietrza.
- Do seplienia zalicza się również seplenie wargowo – zębowe oraz przyzębowe.

Przyczyny seplienia:

- nieprawidłowa budowa anatomiczna narządów mowy
- niska sprawność ruchowa języka
- upośledzenie słuchu
- niedostateczne różnicowanie dźwięków

- naśladowanie złych wzorców
- niektóre choroby górnych dróg oddechowych

RERANIE – to nieprawidłowa realizacja głoski r, która bywa opuszczana, zastępowana przez inne głoski np. j, l lub dwugłoskę rl, a także wymiana w sposób obcy polskiej fonetyce np.

- r języczkowe – język jest bierny, a wibruje języczek przy uniesionym podniebieniu miękkim;
- r policzkowe – czyli boczne, drga jeden policzek pod wpływem strumienia powietrza skierowanego w bok;
- r wargowe – drgają dwie wargi lub warga górna;
- r międzyzębowe – drga czubek języka wsunięty między zęby;
- r podniebienne – polega na zbliżeniu tylnej części języka do podniebienia miękkiego co powoduje, że drga podniebienie miękkie;
- r gardłowe – powstaje między nasadą języka a tylną ścianą gardła (podobne wymowy francuskiego dźwięku r)
- r nosowe – swoim brzmieniem zbliżone jest do wymowy ng i powstaje w wyniku niedomykania wejścia do jamy nosowej.
- r krtaniowe, językowo – wargowe, językowe boczne, świszczące

Przyczyny rerania:

- nieprawidłowa budowa narządów artykulacyjnych, głównie języka (zbyt duży, gruby, krótkie wiązadelko), anomalie podniebienia twardego (podniebienie gotyckie), anomalie zgryzowe (zgryz otwarty),
- niska sprawność języka,
- naśladowanie nieprawidłowych wzorców,
- niedostateczne słuchowe różnicowanie dźwięków.

MOWA BEZDŹWIĘCZNA – polega na wymawianiu głosek dźwięcznych bezdźwięcznie, czyli bez drgań wiązadeł głosowych np. woda – fota, żaba – szapa. Może występować w postaci:

- mowy bezdźwięcznej całkowitej – wszystkie głoski dźwięczne realizowane są jak bezdźwięczne,
- mowy bezdźwięcznej częściowej – tylko niektóre głoski dźwięczne realizowane są jako bezdźwięczne

Przyczyny mowy bezdźwięcznej:

- niedokształcenie słuchu fonematycznego,
- niedosłuch,
- zakłócona praca mięśni wiązadeł głosowych,

Przy mowie bezdźwięcznej z reguły występuje obniżenie napięcia mięśniowego: wargi i policzki są wiotkie, głos jest zwykle cichy, monotony, bezbarwny.

KAPPACYZM I GAMMACYZM – to wady wymowy polegające na nieprawidłowej realizacji głosek k, g i ich miękkich odpowiedników.

Rodzaje:

- kappacyzm, grammacyzm właściwy – zwarcie krtaniowe w rezultacie którego powstają zbliżone brzmienia do k, g,
- parakappacyzm, paragrammacyzm – głoski k, g realizowane są jako t, d lub h,
- mogikappacyzm, mogigammacyzm – opuszczanie głosek k, g.

Przyczyny kappacyzmu i grammacyzmu:

- niska sprawność ruchowa języka
- zła praca języka, zwłaszcza jego tylnej części, wynikająca z ograniczonych możliwości fizjologicznych.

NOSOWANIE – zachodzi wówczas, gdy głoski nosowe wymawiane są jako ustne (nosowanie zamknięte) lub odwrotnie - głoski ustne wymawiane są jako nosowe (nosowanie otwarte).

Przyczyny nosowania:

Nosowanie zamknięte

- niedrożność jamy nosowo – gardłowej spowodowane przerostem śluzówki nosa, obrzękiem przy ostrych i przewlekłych stanach kataralnych, przerostem trzeciego migdałka, skrzywieniem przegrody nosa. Warunkiem poprawy wymowy jest zlikwidowanie przyczyny (zabieg operacyjny lub leczenie stanów kataralnych);

Nosowanie otwarte

- zwykle są to rozszczepy podniebienia (czasem niewidoczne), krótkie podniebienie, a także nieprawidłowa praca zwierającego pierścienia gardłowego. Towarzyszą im często zniekształcenia szczęki górnej i rozszczep wargi górnej.

JĄKANIE – stanowi osobną grupę wad wymowy. Powstaje zwykle w wieku przedszkolnym, a ujawnia się wtórnie lub nasila w okresie dojrzewania. W toku kształtowania się wady wymowy jej rozumienie rozwija się szybciej niż umiejętność wysławiania. Reagując zwykle emocjonalnie, dziecko nie może należycie wyrazić swoich myśli. Czuje, że nie potrafi mówić płynnie, że musi powtarzać wyrazy dopóty, dopóki nie zjawi się inny wyraz, który nie sprawi mu trudności. Powstaje dysproporcja pomiędzy tym, co dziecko chciałoby, a co może powiedzieć. Jest to źródło napięć, które pogłębia się przy braku rozumnej pomocy i życzliwości otoczenia.

Jąkanie – polega na zaburzeniu koordynacji pracy narządów: fonacyjnego, oddechowego i artykulacyjnego wraz ze wzmożonym napięciem mięśni. Skurcze mięśni fonacyjnych uniemożliwiają zwarcie więzadeł głosowych, które zaciskają się, a głos wydobywa się z trudem.

Rodzaje jąkania:

- jąkanie kloniczne – polega na powtarzaniu pierwszej sylaby w wyrazie np. ma – ma – mama (powtarzanie sylab),
- jąkanie toniczne – polega na wypychaniu na siłę słowa – np. m – m – mama (powtarzanie głosek),
- jąkanie kloniczno – toniczne (mieszane skurcze).

Literatura:

1. *Elżbieta Chmielewska* – Logopedia. Poradnik dla nauczycieli i rodziców. Zabawy logopedyczne i nie tylko. Kielce 1997 r.
2. *Red. T. Galkowski i G. Jastrzębowska* – Logopedia. Pytania i odpowiedzi. Opole 1999 r.
3. *Maria Wrzeńska* – Chcę poprawnie wymawiać – ćwiczenia logopedyczne. Poznań 1999 r.
4. *G. Demelowa* – Elementy logopedii. Warszawa 1979 r.